

Institut Européen des Jardins & Paysages

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen

Inventaris Vlaams-Brabant

Park en moestuin van het Kasteel Ten Opstal

Auteur(s) : Onroerend Erfgoed | Flanders Heritage Agency
www.onroenderfgoed.be <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Park en moestuin van het Kasteel Ten Opstal

Titel:	Park en moestuin van het Kasteel Ten Opstal
Provincie:	Vlaams-Brabant
Gemeente:	Kampenhout
Deelgemeente:	Kampenhout
Bron:	Schepping: 2013-06-12 Bijwerken: 2017-05-30 URI: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134118
Coördinaten:	Breedte: 4.58441148149 Lengte: 50.947491428

Primaire tekst

Domein, 3,5 hectare, met gedeeltelijk ommuurde moestuin en een landschappelijk park van circa 2,5 hectare aangelegd in 1908 bij een in neomiddeleeuwse stijl heraangekleed kasteel; sporen van een oude ringgracht en een symmetrische landschappelijke tuin uit het begin van de 19de eeuw.

Het Hof Ten Opstal, voor het eerst vermeld aan het begin van de 14de eeuw, omvatte in 1732 een pachthof, een schuur, stallen, een vogelhuis ("vleuge") en ook een 'huis van plaisantie' ("speelhuis"). Op de Ferrariskaart (1771-1775) wordt op een omgracht perceel een gebouw met een L-vormige plattegrond afgebeeld. Aansluitend ten oosten van het bijna vierkante hofeiland wordt een met hagen omgeven blok afgebeeld met een in bedden verdeelde tuin – vermoedelijk een combinatie van nut en sier – en een boomgaard. Op de rond 1820 opgestelde Primitieve kadasterkaart wordt het grondplan van het gebouw weergegeven als een rechthoek van 43 m bij 11 m (met een kleine insnoering in de noordelijke helft). Tegen de gracht aan, langs de binnenzijde, zijn twee kleine dienstgebouwen verschenen, vermoedelijk koetshuis en stallen, mogelijk ook onderkomen voor personeel. De grachtarm langs de achterliggende tuin is verdwenen en het perceel met tuin en boomgaard wordt in zijn geheel (1 hectare 68) als 'lustgrond' weergegeven. Een bijna vierkant perceel van 51 are ten noorden van het (schier)eiland wordt in de legger als 'hof' omschreven. Het resterende gedeelte van de ringgracht, 'lustvijver' volgens de kadastrale legger, is veel minder strak getekend dan op de Ferrariskaart.

De term lustgrond, het verdwijnen van de grachtarm tussen de woning en de achterliggende lustgrond en de beverige contouren van het overblijvende gedeelte van de ringgracht, wijzen op het bestaan van een informele, min of meer landschappelijke tuin, die in de ogen van de toen pas geadelde eigenaar – Joseph-François de Neuf – voor een 'jardin à l'anglaise' moest doorgaan. De oudste stafkaart geeft een beeld van deze 'lustgrond' in 1864, die vermoedelijk sinds de Primitieve kadasterkaart weinig was veranderd, behalve dat nog slechts de grachtarm tussen het kasteel en de straat bewaard bleef. Eigenaardig voor een landschappelijke tuin (het water inbegrepen bijna 2 hectare), maar geen uniek geval, is de axiale symmetrie. Een lijnrecht pad, dat vertrekt bij de achterdeur van het huis, verdeelt het perceel in twee gelijke delen en zelfs de randen van het bosplantsoen dat de centrale open ruimte omgeeft, golven in perfecte symmetrie. Rond 1864 werd de grootste van de twee aanhorigheden verbouwd en er werd vermoedelijk ook iets aan het woonhuis gewijzigd, imposant genoeg om het in de kadastrale legger voortaan als 'kasteel' te omschrijven. Enkele jaren later liet de Neuf – burgemeester van Kampenhout van 1854 tot aan zijn dood in 1877 – op een akkerperceel naast het landgoed een kapel bouwen, voorloper van de neogotische parochiekerk Sint-Jozef, die in 1909 wat verderop werd gebouwd.

De symmetrische, vroeglandschappelijke tuin hield stand tot 1906, toen Ten Opstal werd aangekocht door het echtpaar Jules De Bruyn en Maria Dauw. Het kasteel kreeg toen zijn huidige neomiddeleeuwse uitzicht, vooral dankzij de kruiskozijnen en de massieve, vierkante toren met machicoulis en een hoog tentdak. De witte zandsteen maakt het moeilijk om uit te maken wat historiserend werd toegevoegd, bijvoorbeeld de in- en uitgezwenkte top van de zuidelijke zijgevel, maar de zuidgevel vertoont diverse ontlastingsbogen en kruiskozijnen van verdwenen ramen. Neotraditionalistische 'restauraties' zijn in die periode schering en inslag, onder meer het nabijgelegen Kasteel ter Balkt*. De stafkaart van 1909 (ICM, 1925) toont nog de oude, symmetrische tuinaanleg, maar op die van 1931 wordt het huidige padentracé afgebeeld. Het centrale pad heeft plaats geruimd voor een min of meer kronkelende rondweg, die in het achterste gedeelte vertakt in twee lussen en via de noordelijke lus een door bomen omzoomde boomgaard ontsluit, die voorheen niet bij het park hoorde. In overeenstemming met de neotraditionalistische restauratie werd minstens één van de verdwenen grachtarmen hersteld (op de stafkaart van 1931 worden er twee aangeduid). Er zijn echter geen sporen van historiserende tuinaanleg, bijvoorbeeld een neo-Franse tuin, waarmee dergelijke restauraties doorgaans gepaard gingen. De door De Bruyn vastgelegde structuur bleef bewaard.

Van het oorspronkelijke vroeg-19de-eeuwse, symmetrische parkbeplanting getuigen nog vier bruine beuken (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), een plataan (*Platanus x hispanica*), een Amerikaanse eik (*Quercus rubra*), een tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) en twee zomerlinden (*Tilia platyphyllos*), bomen met een stamomtrek van 3,5 m tot meer dan 5 m. De twee heuveltjes aan de zuidrand van het park (op het kleinste staat de tulpenboom) zouden eveneens relictten van het eerste park kunnen zijn. Het gros van de bomen werd door De Bruyn aangeplant, voor het merendeel algemene soorten als gewone en hangende zilverlinde (*Tilia tomentosa*, *T. petiolaris*), Noorse esdoorn (*Acer platanoides*), grauwe abeel (*Populus canescens*), ginkgo (*Ginkgo biloba*), gewone en treurbeuk (*Fagus sylvatica*, *F.s.* 'Pendula')... maar ook enkele minder courante soorten als Kaukasische spar (*Picea orientalis*) en Amerikaanse kransmagnolia (*Magnolia tripetala*). Ook de recentste aanplantingen omvatten zeldzame soorten zoals kransmagnolia en tupeloboom (*Nyssa sylvatica*). De gedeeltelijk ommuurde moes- en bloementuin wordt intensief onderhouden en bewerkt.

Merkwaardige bomen (opname door de Vereniging Belgische Dendrologie, 1992 – nummering uit databank 'Beltrees')

Het cijfer in vet geeft de stamomtrek in centimeters weer. De omtrek wordt standaard gemeten op 150cm hoogte.

Auteur: Deneef, Roger

Auteur: Wijnant, Jo

Datum: 2009

Titel Text: Park bij kasteel Ten Opstal

Grafische documenten

Kasteel Ten Opstal, vanuit het noorden (Deneef, Roger, 11-04-2007, ©Vlaamse Gemeenschap)

Kasteel Ten Opstal, neomiddeleeuws herangekleed rond 1908
(Agentschap Onroerend Erfgoed, 17-02-2009, ©Vlaamse Gemeenschap)

Bibliografie

- 11489. gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) **377**
- 11490. bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') **378**
- 11491. Amerikaanse tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) **366**
- 11497. Amerikaanse kransmagnolia (*Magnolia tripetala*), 10-stammig, dikste stam **47(20)**
- 11504. fijnspar (*Picea abies*) **239**
- 11510. fijnspar (*Picea abies*) **235**
- 11499. Kaukasische spar (*Picea orientalis*) **180**
- 11505. Oostenrijkse den (*Pinus nigra* subsp. *nigra*) **386**
- 11.487. Gewone plataan (*Platanus x hispanica*) **488**

11.492. grijsbladige treurpeer (*Pyrus salicifolia* 'Pendula') **68**

11511. grootbladige linde / zomerlinde (*Tilia platyphyllos*) **343**

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Kadastrale opmetingsschetsen Kampenhout 1864 nr. 9 en 1866 nr. 37, 1909 nr. 5.

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Oudste kadastrale legger 212 Kampenhout, art. 149 nr. 10 en art. 2331 nrs. 53-58 en 71-72.

DE MAEGD C., *Bouwen door de Eeuwen heen – arrondissement Halle-Vilvoorde*, Gent, Snoeck-Ducaju, 1977, p. 314.

DENEEF R. (red.), *Historische tuinen en parken van Vlaanderen: Pajottenland – zuidwesten van Vlaams-Brabant (Cahier M&L nr. 11)*, Brussel, afdeling Monumenten & Landschappen, 2005, p. 202-206.

LAUWERS J., *Kampenhout, hoofdmeierij en bakermat van Beethovens stam*, Gemeentebestuur Kampenhout, 1975, p. 57.

WAUTERS A., *Histoire des environs de Bruxelles*, VII (heruitgave van de editie van 1855), Bruxelles, Editions Culture et Civilisation, 1972, p. 234.

Relaties

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121453>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/39847>

Beknopte karakterisering

Datering: 16de eeuw, 17de eeuw, 19de eeuw, 20ste eeuw, eerste helft 19de eeuw, vóór WO I

Typologie: landhuizen, ommuurde moestuinen, private parken, sites met walgracht